

PPBVZD BC. UČITELSTVÍ SE ZAMĚŘENÍM NA VZDĚLÁVÁNÍ

Pedagogicko-psychologická propedeutika

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta,
katedra pedagogiky a psychologie

OBECNÉ PODNÍNKY

1. Studijním plánem stanovené předměty z pedagogiky a psychologie jsou ukončeny **státní zkouškou**. Tuto část státní zkoušky mohou studenti složit nejdříve po pedagogické praxi. Podmínkou je, že student nejméně týden před datem státní zkoušky vykonal všechny zkoušky a zápočty z pedagogiky a psychologie (bližší ve Studijním a zkušebním řádu PedF UHK).
2. Státní zkouška z pedagogiky a psychologie (dále jen SZPgPs) ověřuje obecně **teoretickou a aplikační připravenost** studenta ve vybraných pedagogicko psychologických tématech, která jsou významná pro výkon učitelského povolání. Předpokládá se také základní orientace v současném českém školství.
3. Přesné **termíny** státní zkoušky z pedagogiky a psychologie jsou stanoveny harmonogramem výuky na daný školní rok a student se musí na ni přihlásit předepsanou formou a v stanoveném termínu.
4. Státní zkoušku student vykonává před nejméně **tříčlennou komisí**, složenou z vyučujících katedry pedagogiky a psychologie a dalších externích pracovníků. Předsedu a členy komise jmenuje na návrh vedoucího katedry děkan PedF UHK.
5. Studentovi bude při SZPgPs **zadáno** (losováním nebo určením) **jedno téma z pedagogických a jedno z psychologických věd**.
6. V průběhu státní zkoušky by měl student prokázat mimo jiné schopnost **interpretovat názory a postoje pedagogických a psychologických autorit**, a vycházet ze **seznamu prostudované literatury**, který je povinen předložit komisi jako důkaz své odborné přípravy na examinaci.
7. Součástí zkoušky z pedagogiky je **znalost odborných pojmů a termínů** (a jejich vztahu k dílčím tématům), které jsou uvedeny před seznamem doporučené literatury z pedagogických věd.
8. Student je také povinen předložit alespoň **část svého portfolia** z průběhu dosavadních studií. Podle své volby komisi seznámí:
  - a) se stručným konceptem **přípravy na vyučování** podle své aprobační zprávy nebo
  - b) s písemným zpracováním **řešení pedagogické situace**. (Obojí komentuje s oporou o teoretické a aplikační pohledy.)
9. Student je hodnocen z obou částí (pedagogika a psychologie) **jednou výslednou známkou**, kterou zkušební komise sdělí a stručně zdůvodní.
10. Další podrobnosti o průběhu státní zkoušky, možnosti jejího opakování apod. stanoví **Studijní a zkušební řád PedF UHK**.

1. Pedagogika jako věda o výchově. Předmět pedagogiky. Struktura pedagogiky a vztah k jiným disciplínám. Charakteristika základních pojmů: vzdělání, vzdělávání, výchova (v širším i v užším slova smyslu), sebevýchova.
2. Charakteristika výchovného procesu. Průběh a fáze výchovného procesu z hlediska metodického, ontogenetického. Výchova jako institucionální proces. Obecné znaky výchovy. Funkcionální a intencionální působení.
3. Výchovné cíle. Funkce a struktura výchovných cílů.
4. Biologické a psychické podmínky výchovy. Sociální podmínky výchovy (mikroprostředí, lokální prostředí, makroprostředí).
5. Prostředky výchovy v užším a širším pojetí. Výchovné složky a jejich vztahy.
6. Formy výchovy (školní, mimoškolní, rodinná výchova a sebevýchova) - stručná charakteristika. Metody výchovy (obecné vymezení). Příklady možných třídění metod (např. diagnostické, výchovně-vzdělávací, výzkumné).
7. Pedagogická profese. Význam a sociální pozice sociální profese. Charakteristika pracovních činností pedagoga. Zvláštnosti pedagogické profese.
8. Kompetence a klíčové dovednosti učitelů, jejich motivace, učitel jako model chování. Pregraduální příprava učitelů, jejich další vzdělávání.
9. Žák a jeho současná pozice v podmínkách výchovy a vzdělávání ve škole. Nadaný, handicapovaný, neprospívající žák. Sebevýchova, převýchova.
10. Vyučovací proces a jeho podstata. Etapy vyučovacího procesu. Charakteristika vyučovacího procesu.
11. Mravní výchova, pojmy mravnost, morálka. Cíl, obsah, metody a prostředky mravní výchovy. Výchovné vyučování. Žebříček hodnot a jeho proměny.
12. Škola a její místo ve výchově a vzdělávání. Česká vzdělávací a školská soustava. Aktuální otázky transformace české vzdělávací soustavy.
13. Škola a rodina: vzájemný vztah, formy spolupráce a její problémy.
14. Tradiční a alternativní vzdělávací koncepce. Alternativní školy. Podstata, přehled, analýza současných vzdělávacích koncepcí.
15. Rámcové vzdělávací programy, jejich funkce a struktura. Klíčové kompetence, vzdělávací oblasti, průřezová témata.
16. Vymezení pojmu didaktika, její postavení v systému pedagogických disciplín. Vztah obecné didaktiky k oborovým didaktikám.
17. Didaktické zásady. Přehled didaktických zásad a jejich charakteristika. Realizace didaktických zásad ve vyučovacím procesu. Zásada názornosti (pojetí Komenského a Herbartu) a její uplatnění v praxi.
18. Učivo, způsob výběru, uspořádání a jeho realizace ve vyučovacím procesu. Diferenciace učiva. Mezipředmětové vztahy. Učebnice. Práce s učebnicí.
19. Materiální a didaktické prostředky. Komunikativní funkce didaktických prostředků (multimediální systém, počítače, video apod.). Využití didaktických prostředků pro zdůraznění názornosti (např. zpětný projektor a transparenty).
20. Klasifikace výukových metod. Jejich charakteristika, uplatnění a využití.
21. Přehled základních organizačních forem výuky (hromadné, skupinové, týmové, individuální a individualizované).
22. Typy výuky (informativní, heuristická, produkční, regulativní), stručná charakteristika a příklady možného uplatnění v praxi.
23. Příprava učitele na výchovně vzdělávací působení. Typy přípravy. Základní pedagogická dokumentace. Práce se základními pedagogickými dokumenty.
24. Práce s problémovými žáky, příčiny neprospěchu a nekázně. Realizace zpětné vazby. Evaluace. Hospitace jako prostředek sebezdokonalování.
25. Problematika školního hodnocení, formy a druhy hodnocení, jeho funkce v rámci výchovně vzdělávacího procesu, klasifikace, zkoušení a známkování.

1. Předmět psychologie. Psychologie jako věda, její postavení v systému věd, disciplíny a metody. Pojem psychika.
2. Přehled soudobých psychologických směrů. Behaviorální, psychoanalytický, humanistický, kognitivní a celostní přístup v psychologii.
3. Biologická determinace lidské psychiky. Geneticky podmíněné dispozice. Nervová a endokrinní soustava, jejich struktura a funkce.
4. Sociální determinace lidské psychiky. Mechanismy a činitele socializace, sociální učení.
5. Poznávací procesy. Obecná charakteristika vnímání, představ a fantazie. Jejich funkce, druhy a vlastnosti.
6. Poznávací procesy. Myšlení a řeč. Obecná charakteristika. Druhy a formy myšlení. Myšlenkové operace. Řeč jako nástroj myšlení.
7. Poznávací procesy. Obecná charakteristika paměti a pozornosti, jejich funkce, vlastnosti a druhy.
8. Emocionální procesy. Obecná charakteristika. Třídění emocí. Emoce a výkon. Emoční inteligence.
9. Volní procesy. Rozbor volního jednání. Volní vlastnosti osobnosti.
10. Psychologie osobnosti. Pojem osobnost a teorie osobnosti. Typologie osobnosti a temperamentu.
11. Struktura osobnosti. Temperament, charakter a zaměřenost.
12. Struktura osobnosti. Schopnosti. Intelektové schopnosti a jejich měření. Tradiční i moderní pojetí inteligence.
13. Dynamika osobnosti. Formování osobnosti v náročných životních situacích (stres, konflikt, frustrace, deprivace). Ego-obranné mechanismy.
14. Předmět vývojové psychologie. Psychický vývoj, jeho zákonitosti a determinace. Stručná charakteristika jednotlivých vývojových období z hlediska rozvoje klíčových funkcí a vývojových úkolů (tzv. mezníky ve vývoji).
15. Periodizace psychického vývoje v pojetí různých autorů (např. S. Freud, E. H. Erikson, J. Piaget, M. Mahlerová).
16. Charakteristika raného dětství a předškolního věku z hlediska tělesného, rozumového, citového a sociálního vývoje. Psychické potřeby dítěte. Psychická deprivace v dětství a její následky.
17. Charakteristika mladšího školního věku v oblasti tělesného, rozumového, citového a sociálního vývoje. Školní zralost.
18. Osobnost dítěte v období prepuberty a puberty. Charakteristika jeho fyzického, rozumového, emocionálního a sociálního vývoje.
19. Adolescence z hlediska psychického vývoje. Identita v adolescenci. Osobnost, sociální postavení, role a vztahy, erotika a sexualita. Společenské podmínky pro život současných adolescentů.
20. Charakteristika dospělosti a stáří z pohledu tělesného, psychického, sociálního a emocionálního vývoje. Vývojové úkoly, klíčové role a společenské postavení v jednotlivých etapách dospělosti.
21. Proces socializace a jeho činitele, sociální učení.
22. Rodina a její funkce. Vývoj české rodiny z pohledu rodičovských rolí, rodinných vztahů a hodnot na pozadí společenských změn.
23. Sociální skupiny, jejich charakteristika a klasifikace. Sociální status, pozice a role. Charakteristika sociálních rolí a jejich proměn v čase.
24. Sociální komunikace, její složky a funkce. Verbální a neverbální komunikace.
25. Psychologická charakteristika postojů a jejich struktury. Kvantitativní a kvalitativní stránka postojů. Příčiny vzniku předsudků a možnosti jejich regulace.

Základní studijní literatura z pedagogiky:

- BERTRAND, Y. Soudobé teorie vzdělávání. Praha: Portál, 1998.
- BLÍŽKOVSKÝ, B. Systémová pedagogika. Ostrava: Amosium servis, 1997.
- ČAPEK, R. Pedagogická praxe pro studenty - Od hospitace k souvislé praxi. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001.
- ČAPEK, R. Pedagogická praxe pro studenty - Alternativní vyučovací hodina. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002.
- DOLEŽALOVÁ, J. Vzdělávání - výuka – cíle - obsah výuky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004.
- DOLEŽALOVÁ, J. Funkční gramotnost. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.
- GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000.
- GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D. a kol. Obecná pedagogika. Olomouc: HANEX, 1998.
- HÁBL, J, JANIŠ, K.ml...: Přehled dějin pedagogiky, Hradec Králové, Gaudeamus 2010. ISBN 978-80-7435-044-3
- HAVLÍNOVÁ, M. Jak měnit a rozvíjet vlastní školu? Praha: NEMES – Strom, 1994.
- HORKÁ, H., HRDLIČKOVÁ, A. Výchova pro 21. století. Brno: Paido, 1998.
- HRABAL, V. Jaký jsem učitel? Praha: SPN, 1988.
- HUNTEROVÁ, M. Účinné vyučování v kostce. Praha: Portál, 1999.
- JANIŠ, K., KRAUS, B., VACEK, P. Kapitoly ze základů pedagogiky. 2. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.
- JŮVA, V. st., JŮVA, V. ml. Úvod do pedagogiky. Brno: Paido, 1995.
- JŮVA, V. Stručné dějiny pedagogiky. Brno: Paido, 1995.
- KALHOUS, Z., OBST, O. Školní didaktika. Olomouc: VUP, 1998.
- KASÍKOVÁ, H., VALIŠOVÁ, A. a kol. Pedagogické otázky současnosti. Praha: ISV, 1994.
- KOVALIKOVÁ, S. Integrovaná tématická výuka. Kroměříž: Spirála, 1995.
- KOZLÍK, J. a kol. Směřování k základní škole zítřka. Praha: Fortuna, 1998.
- KRAUS, B. a kol. Sociologie výchovy. Hradec Králové: PedF, 1985.
- KREJČOVÁ, V. (ed.) Aktuální témata výchovy a vzdělávání ve škole. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.
- KYRIACOU, Ch. Klíčové dovednosti učitele. Praha: Portál, 1996.
- MAŇÁK, J. Nárýs didaktiky. Brno: MU, 1990.
- MAŇÁK, J., ŠVEC, V. Výukové metody. Brno: Paido, 2003.
- MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. Komunikace ve škole. Brno: CDVU MU, 1995.
- MAREŠ, J. Styly učení žáků a studentů. Praha: Portál, 1999.
- MOJŽÍŠEK, J. Vyučovací metody. Praha: SPN, 1977.
- PAŘÍZEK, V. Učitel a jeho povolání. Praha: SPN, 1988.
- PAŘÍZEK, V. Základy obecné pedagogiky. Praha: PedF UK, 1996.
- PASCH, M. Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině. Praha: Portál, 1999.
- PELIKÁN, J. Výchova jako teoretický problém. Ostrava: Amosium, 1995.
- PIKE, G., SELBY, D. Globální výchova. Praha: Grada, 1994.
- PETTY, G. Moderní vyučování. Praha: Portál, 1996.
- PRŮCHA, J. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 1997. 496 s.
- PRŮCHA, J. Alternativní školy. Hradec Králové: Gaudeamus, 1997.
- PRŮCHA, J. Pedagogická evaluace. Brno: CDVU MU, 1996
- PRŮCHA, J. Vzdělávání a školství ve světě. Praha: Portál, 1999.
- PRŮCHA, J. Multikulturní výchova. Praha: ISV, 2001.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2001.
- PRŮCHA, J. (ed.) Pedagogická encyklopedie. Praha : Portál, 2009. ISBN: 978-80-7367-546-2.

RYS, S. Příprava učitele na vyučování. Praha: SNP, 1979.

SKALKOVÁ, J. Obecná didaktika. Praha: ISV, 1999.

SLAVÍK, J. Hodnocení v současné škole. Praha: Portál, 1999.

SPILKOVÁ, V. a kol. Současné proměny vzdělávání učitelů. Brno: Paido, 2004.

STOJAN, M. Základní pedagogické kategorie (Učební texty k předmětu obecná pedagogika a didaktika v DPS). Brno: MU, 1999

SVATOŠ, T. Kapitoly ze sociální a pedagogické komunikace. Hradec Králové, Gaudeamus 2002.

SVATOŠ, T. Sebereflexní motivy v učitelském studiu. In MAREŠ, J., SLAVÍK, J., SVATOŠ, T., ŠVEC, V. Učitelovo pojetí výuky. Brno: CDVU MU, 1996.

SVATOŠ, T. Malá didaktika. Hradec Králové : Gaudeamus, 2006, s. 74. ISBN 80-7041 – 715 – 3.

SVATOŠ, T. Studentské portfolio jako zdroj poznání postojů začínajících studentů učitelství. Pedagogika, LVI, 2006, č. 1, s. 45-57. ISSN: 0031-3815.

SVATOŠ, T. Kapitoly ze sociální a pedagogické komunikace. (Teoretická minima a praktické náměty). Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN: 978-80-7435-002-3. Stran 159.

SVATOŠ, T. Obraz začínajících studentů učitelství ve studentském portfolio. IN JANÍK, T., ŠVEC, V. K perspektivám školního vzdělávání. Brno : Paido, 2009, s. 209 - 219. ISBN 978-80-7315-193-5.

ŠIMONÍK, O. Začínající učitel. Brno: Paido, 1994.

ŠIMONÍK, O. Úvod do didaktiky základní školy. Brno: MSD, 2005.

VACEK, P. Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000, 2002.

VACEK, P. Průhledy do psychologie morálky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.

VÁCLAVÍK, V. Cesta ke svobodné škole. Hradec Králové: Gaudeamus, 1995.

Rámcové vzdělávací programy pro ZV

Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia www.msmt.cz

Základní studijní literatura z psychologie:

ATKINSONOVÁ, R., L. Psychologie. Praha: Victoria Publishing, 1995.

ČAČKA, O. Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace. Brno: Doplněk, 2000.

ČÁP, J. Psychologie výchovy a vyučování. Praha: UK, 1993

ČÁP, J., MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2000.

DITTRICH, P. Pedagogicko psychologická diagnostika. Praha: H+H, 1992.

DRÁPELA, V. J. Přehled teorií osobnosti. Praha: Portál, 1997.

FONTANA, D. Psychologie ve školní praxi. Praha: Portál, 1997.

GARDNER, H. Dimenze myšlení. Praha: Portál, 1999.

HARTL, P. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000.

HAYESOVÁ, M. Základy sociální psychologie. Praha: Portál, 1998.

HEIDBRINK, H. Psychologie morálního vývoje. Praha: Portál, 1997.

HELUS, Z., HRABAL V., KULIČ, V., MAREŠ, J. Psychologie školní úspěšnosti žáků. Praha: SPN, 1979.

HELUS, Z. Dítě v osobnostním pojetí. Praha: Portál 2004.

HRABAL, V. Pedagogicko-psychologická diagnostika žáka. Praha: SPN, 1989.

HRABAL, V., st., HRABAL, V., ml. Diagnostika. Praha: Karolinum, 2004.

ILJUK, B. Učitel a psychoanalýza. In LAŠEK J. (ed.) Aktuální otázky psychologie učitelů. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004.

JANOŠEK, J., HOSKOVEC, J., ŠTIKAR, J. Psychologický výkladový atlas. Praha: Karolinum, 1993.

JUKLOVÁ, K. Základy obecné psychologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.

KOUDELKOVÁ, A. Psychologické otázky delikvence. Praha: Victoria Publishing, 1995.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. Praha: Grada, 1998.

LAŠEK, J. Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudeamus 2002.

LAŠEK, J. Kapitoly ze sociální psychologie I. Hradec Králové: Gaudeamus 2003.

LAŠEK, J. Komponenty sebehodnocení pubescentů. Hradec Králové: Gaudeamus 2005.

MACEK, Z. Adolescence. 2. vyd. Praha: Portál, 2003.

MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakl., 1997.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998.

NAKONEČNÝ, M. Encyklopedie obecné psychologie. Praha: Academia, 1997.

NAKONEČNÝ, M. Základy psychologie. Praha: Academia, 1998.

NAKONEČNÝ, M. Průvodce dějinami psychologie. Praha: SPN, 1995.

PLHÁKOVÁ, A. Učebnice obecné psychologie. 1. vyd. Praha: Academia, 2003.

ŘEZÁČ, J. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998.

ŘÍČAN, P. Cesta životem. Praha: Panorama, 1990.

SLAVÍKOVÁ, L., LINHART, P., KUČERA, R. a kol. Vedení školy v praxi. Praha: Nakl. Dr. Josef Raabe, 2005.

SMÉKAL, V. Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání. Brno: BARRISTER&PRINCIPAL, 2002.

SHEEHYOVÁ, G. Průvodce dospělostí. Praha: Portál, 1999.

TRAIN, A. Specifické poruchy chování a pozornosti. Praha: Portál, 1997.

VACEK, P. Průhledy do psychologie morálky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. 124 s. ISB 80 7041 223-2

VACEK, P. Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000.

VÁGNEROVÁ, M. Úvod do psychologie. Praha: UK, 1997.

VÁGNEROVÁ, M. Psychologie problémového dítěte školního věku. Praha: Karolinum, 1997

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000.

VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál 2001.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. Sociální psychologie. Praha: ISV, 1997.